

Прилог, бољем познавању најстарије историје Велућа

БРАНИСЛАВ ТОДИЋ

Истраживања манастира Велућа остају још увек примамљива због питања од којих се обично полази у приступу једном средњовековном уметничком делу — ко је и када црк-ву подигао и каква је била њена историја. Парадолеално је да у случају Велућа ни на једно од питања није пружен задовољавајући одговор, иако црква обилује историјским портретима, као ретко који наш споменик. Четири портрета су насликана у припрати, а четири у наосу — али су имена избрисана, а она која су се делимично сачувала крај младе властеле у припрати мало помажу да се дође до сигурних решења. Верујемо да ће ови портрети још дуго бити предмет пажње историчара, а ми ћемо се овде, независно од њих, ограничити на један проблем Велућа: његову идентификацију и, с тим у вези, на његову најранију историју.

Већ првим поменом манастира Велућа у стручној литератури¹ дотакнута су ова питања, што је утицало на потоње хипотезе које су покушавале да одгонетну ко је био ктитор и да препознају ову цркву у аутентичним средњовековним повељама. Милићевић је забележио да је црква посвећена Ваведуњу Богородице, да се некада звала Сребрница и да су је, по предању у том крају, подигла два брата деспота, Јован и Стефан, и неки владика Максим. По особинама архитектуре А. Стефановић је веровао да је црква саграђена у првој половини XV века, а можда и нешто раније.² Прихватајући овакво датирање, В. Марковић је унео нов податак значајан за расветљавање историје споменика. По њему, он се налазио на поседу руског светогорског манастира Св. Пантелејмона, па би могао да буде само метохијска црква.³ У рецензији Марковићеве књиге, В. Р. Петковић је изнео нове претпоставке о Велућу, које су до наших дана усмериле размишљања о овом манастиру у погрешном правцу.⁴ Петковић се слаже са Милићевићем да се манастир у прошлости звао Сребрница и то поткрепљује натписом са неког антиминоска из цркве. Он помишља да је првобитни патрон Велућа био св. Никола, што га је навело да цркву у Велућу поистовети са оном („Св. Никола у Сребрници“), коју су руском светогорском манастиру Св. Пантелејмона даровали војвода Никола и његова жена Бидослава, сродница кнегиње Милице и њених синова.⁵ У то га је уверио и Марковићев податак да је велућка црква била подигнута на земљи Св. Пантелејмона. Најзад, Петковић је предложио да се властелин Ни-

кола, ктитор Велућа, идентификује са Николом Зојићем, за кога се зна да је долазио у сукоб са деспотом Стефаном Лазаревићем. Сам Петковић касније напушта идеју о Николи Зојићу као ктитору цркве,⁶ а за патрона цркве узима св. Кирика и Јулиту.⁷ Његове хипотезе, међутим, прихватили су други научници: М. Васић⁸, Ђ. Бошковић⁹, Б. Стричевић¹⁰, В. Ристић¹¹ и други.

Тезу да је Велуће црква Св. Николе у Сребрници коју су пре 1400. подигли војвода Никола Зојић и његова жена Видослава у Сребрници и поклонили манастиру Св. Пантелејмона, пољуљао је М. Динић, утврдивши да је Сребрница из поменуте повеље област код Рудника добро позната из историјских извора,¹² а теза је дефинитивно одбачена откривањем фресака у цркви у селу Рамаћи. Посвета ове цркве, циклус св. Николе у њој,

¹ М. Ђ. Милићевић, *Манастири у Србији*, Гласник СУД, IV (1867), 40—41.

² А. Стефановић, *Стара српска црквена архитектура и њен значај*, Српски књижевни гласник, 9 (1903), 220.

³ В. Марковић, *Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији*, Сремски Карловци 1920, 140—141.

⁴ Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, I, (1921), 166.

⁵ Исто, 166. Повељу Св. Пантелејмону, о којој ће доцније бити више речи, издали су око 1400. монахиња Јевгенија и синови јој Стефан и Вук. Први пут је објавио архим. Леонид у Гласнику СУД, VII (1868), 271—276 (помен цркве Св. Николе у Сребрници на стр. 274).

⁶ В. Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950, 54—56 (сада претпоставља да би то могао бити деспот Иваниш).

⁷ *Манастир Велуће — историја и живопис*, Старинар, III—IV (1952—1953, обј. 1955), 45—46.

⁸ М. М. Васић, *Жича и Лазарица*, Београд 1928, 142 (сматра да је Велуће млађе од Лазарице и да је подигнуто до 1395).

⁹ *Манастир Велуће — архитектура и скулптура*, Старинар, III—IV (1952—1953, обј. 1955), 74.

¹⁰ Б. Стричевић, *Два варијетета плана цркава моравске архитектонске школе*, Зборник радова Византолошког института, 3 (1955), 217; *Хронологија раних споменика моравске школе*, Старинар, V—VI (1954—1955, обј. 1956), 120—123, посебно 122—123.

¹¹ В. Ристић, *Феудално властелинство у Риђевштици*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе СР Србије, XIX (1987), 179.

¹² *Археолошки споменици и налазишта у Србији, II, Централна Србија*, Београд 1956, 53—54.

Сл. 1. Велуће, св. Пантелејмон и Богородица са Христом. (Фото Републички завод за заштиту споменика културе, Београд)

Fig. 1. Véloutché, Saint Pantaléon et la Vierge à l'Enfant (Photo appartenant à l'Institut pour la protection des monuments culturels de la République Socialiste de Serbie, Belgrade).

портрети ктитора, као и њен положај у старој области Сребрнице — добри су разлози да се црква у Рамаћи поистовети са Св. Николом војводе Николе и Владиславе.¹³

Пошто је на тај начин, с правом, Велуће престало да се везује за цркву војводе Николе (Зојића), није се више покушавало са његовом идентификацијом,¹⁴ иако, чини нам се, његове фреске пружају могућност да се црква препозна у сачуваним историјским изворима. Пођимо, најпре, од посвете цркве. Поједини аутори су безразложно сумњали да је то Богородица. Милићевићев податак да црква слави Ваведење Богородице пренебрегаван је за-

рад њеног идентификовања са црквом Св. Николе у Сребрници, па је за лик патрона узимана фреска св. Николе из припрате.¹⁵ Међутим, овај светитељ је приказан на западном зиду, истина до портрета младе властеле, али у фронталном ставу, без икаквих наговештаја да је у неком ближем, а најмање патронатском односу према осталим ликовима.¹⁶ Неприхватљиво је и да су патрони св. Кирик и Јулита у лунети портала са стране наоса¹⁷ — на овом месту се, истина, понекад може наћи лик патрона (као у Богородичиној цркви у Пећи),¹⁸ али не у саставу ктиторске композиције, већ у склопу целокупног декоративног

Сл. 2. Велуће, Богородица са Христом, св. Стефан Првомученик, св. Сава и св. Симеон Немања (Фото Републички завод за заштиту споменика културе, Београд)

Fig. 2. Véloutché. La Vierge à l'Enfant, saint Etienne le Premier martyr, saint Sava et saint Siméon Némánia (Photo appartenant à l'Institut pour la protection des monuments culturels de la République socialiste de Serbie, Belgrade).

¹³ Драга Михаиловић, *Црква у Рамаћи — нови споменик сликарства моравске школе (прелиминарни извештај)*, Саопштења, I (1956), 153—154; Бранка Кнежевић, *Црква у селу Рамаћи*, Зборник за ликовне уметности МС, 4 (1968), 121—122. Аутори су убедљиво доказали да црква из повеље Св. Пантелејмона може да се веже само за Рамаћу, а никако и за Велуће.

¹⁴ Иако рад Гордане Бабић (*Владарске инсигније кнеза Лазара*, у: *О кнезу Лазару*, Београд 1975, 65—78) није оријентисан на решавање овог питања, она је закључила да је ову цркву, посвећену св. Кирику и Јулити, која се у историјским изворима не спомиње, подигла Мара, кћер кнеза Лазара и жена Вука Бранковића (стр. 70—75).

¹⁵ Ђ. Бошковић, *нав. дело*, 74, нап. 23; Б. Стричевић, *нав. дело*, 122. Уп. и: В. Р. Петковић, *Манастир Велуће*, сл. 17.

¹⁶ Да слика св. Николе не може бити лик патрона цркве показала је Драга Михаиловић, *нав. дело*, 153, нап. 3.

¹⁷ В. Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, 54; Исти, *Манастир Велуће — историја и жиеопис*, 52, сл. 20. Ту претпоставку прихвата и Гордана Бабић, *Владарске инсигније кнеза Лазара*, 71, 72.

¹⁸ Б. Тодић, *Иконографски програм живописа Данила II у Пећкој патријаршији*, Међународни научни скуп „Архиепископ Данило II и његово доба“ (14—18. децембар 1987) (у штампи).

Сл. 3. Велуће, остаци натписа крај св. Пантелејмона

Fig. 3. Véloutché. Vestiges de l'inscription à côté de saint Pantaléon.

система цркве. Уосталом, ова фреска вероватно и не представља св. Кирика и Јулиту, већ два мученика са крстовима у рукама, крај којих нису сачувана имена.¹⁹ Осим посвете (која се, по свему, није никада мењала), на Богородицу као патрона указује неколико појединости: над улазом у наос насликана је, изнад портала, у ниши, Богородица у попрсју, са Христом у наручју, по обичају много коришћеном у средњовековној уметности по коме се овде постављала слика патрона, као и две сцене из Богородичиног циклуса, Рођење и Ваведење, сачуване у бочним конхама наоса.²⁰ Најзад, Богородица са Христом је насликана још једанпут, у првој зони наоса, у источном делу јужне конхе.

Ова Богородица и фигуре које је скружују заслужују посебну пажњу, јер се налазе у занимљивом и ретко коришћеном иконографском склопу.²¹ До Богородице на престолу (сл. 2), са Христом на рукама, стоји св. Стефан Првомученик, у црвеном хитону и плавом химатиону, који у левој руци држи савијен свитак, а десном руком благосиља.²² До њега, такође у фронталном ставу, представљен је св. Сава Српски, у архијерејској одећи, са широком раздељеном брадом и тонзуром на глави; и он једном руком благосиља, док у другој држи затворно јеванђеље. Поворку завршава св. Симеон Немања у плавом и љубичастом монашком оделу, са свитком у левој руци, док је десну подигао до груди. Богородица седи на широком престолу са високим наслоном и на крилу држи малог Христа. Христос је са лако забаченом главом окренут удесно, у левој руци, пребаченој преко Богородичине којом га испод пазуха придржава, има савијени свитак, а испруженом десном благосиља. Христов благослав је упућен св. Пантелејмону (сл. 1), приказаном одмах до јужне певнице, на западној страни југоисточног пиластра, у фронталном ставу, са кутијом за лекове и скалпелом у рукама.²³ Иконографија ових особа уклапа се у позната решења византијске и српске уметности XIV века, њихов избор, међутим, и међусобна повезаност издвајају их као посебну групу у најнижој зони у Велућу.²⁴ После Милешеве, где је св. Сава насликан за живота, св. Симеон Немања и св. Сава приказиваће се, у облику двојног портрета, веома много од почетка XIV века, почев од Краљеве цркве у Студеници (око 1315) и Св. Никите код Скопља (око 1320) у

иконографској формули која је створена вероватно у Хиландару, а која ће се понављати и у споменицима моравске Србије, па и овде у Велућу.²⁵ И приказивање св. Стефана Првомученика крај њих, са његовим апостолским ознакама, такође упућује на Свету Гору — у Богородичиној цркви у Хиландару он је придружен св. Симеону и Сави, уз ктитора, краља Милутина.²⁶ Осим у Велућу, св. Сава, Симеон и Стефан Првомученик биће приказани заједно само у још једном моравском споменику — Новој Павлици,²⁷ чији би однос према Велућу било занимљиво испитати. Својим гестом благосиљања мали Христос на Богородичином крилу придружује овим одабраним личностима из велућке јужне певнице и св. Пантелејмона (сл. 3) и истиче га, истовремено, у реду стојећих фигура наоса.²⁸ Важност лика св. Пантелејмона подвучена је у Велућу вишеструко — он је до Богородице са Христом (сл. 1) и прима Христов благослов, смештен је до иконостаса и издвојен из тријаде светих лекара (св. Козма, Дамјан, Пантелејмон) у којој се искључиво појављује у монументалном сликарству XIV и XV века.²⁹ Само изузетни разлози су доводили до издвајања његовог лика, обично посвета цркве³⁰ или недостатак простора, што у Велућу није био случај. Решење би се могло потражити на другој страни.

Колико данас знамо, култ св. Пантелејмона није био посебно развијен у Србији у XIV—XV веку. Међутим, на основу дипломагичке грађе, запажа се да је у то време овде нагло порастао углед руског светогорског манастира Св. Пантелејмона, од када га је (1348. и 1349) обновио цар Душан. Он је манастир учинио царским, аутономним и независним, доделио му нове метохе и одредио сталну новчану помоћ, а за игумана поставио Исаију и манастир населио српским монасима.³¹ Такав покровитељски однос према Св. Пантелејмону задржаће и српска властела после Душана, о чему сведоче повеље краља Вукашина, деспота Јована Драгаша, кнеза Лазара, његове жене и синова и деспота Ђурђа Бранковића.³² Прве поклоне Св. Пантелејмону кнез Лазар је дао, судећи по сачуваном материјалу, 1380—1381. године. Тада је Руском манастиру подарио Спасову цркву у Хвосну, са поседом који је црква одраније имала („са свим што пише у хрисовуљама ранијих краљева који су држали ову цркву“).³³ У исто време, кнез Лазар је

потврдио и поклон свог зета, челника Мусе, и његових синова Стефана и Лазара манастиру Св. Пантелејмона, који је обухватио поред неколико села на Лабу и цркву Св. Николе.³⁴ Кнез Лазар је истом манастиру издао још једну повељу,³⁵ која није сачувана а о којој сазнајемо из два друга, нешто каснија, аутентична акта. У уговору игумана манастира Св. Пантелејмона Никодима са Лазаревом удовицом Милицом (Јевгенијом) и њеним синовима о 20 адрфата³⁶ из 1395/1396. помињу се и прилози кнеза Лазара, који је сазидао нешто у манастиру и „који приложи метохије, цркву Бучјанску, коју и горе споменуемо”.³⁷ У повељи кнегиње Милице (монахиње Јевгеније) и њених синова из времена око 1400. године,³⁸ којом се манастиру Св. Пантелејмону на Светој Гори дају богати поклони и повластице и потврђују ранији прилози, властеле и кнеза Лазара,³⁹ наведено је и ово: „Господин наш свети кнез (Лазар) приложио је ово: цркву Мати Божја Бучанска, са селима: Бучје, Округлица и Доња Округлица, Јасиковица Михаилова, са свим метосима и међама и са свим правима оних села и цркве. И у Хвосну цркву Спасову са селима и са метосима и правима те цркве које је она имала и у време цара Стефана. И цркву Св. Николе у Лабу и село Закут са засеоцима Трнава и Луковац и Свети Петар, са свим међама и правима ових села.”⁴⁰ У повељама из 1395/1396. и у овој око 1400. наведен је велики број прилога монахиње Јевгеније и њених синова, кнеза Стефана и господина Вука, који су Св. Пантелејмону даровали

¹⁹ Крај другог, који би требало да буде „Јулита” налази се једва видљива реч „свети”.

²⁰ В. Р. Петковић, *Манастир Велуће — историја и живопис*, 56—57, сл. 33—34.

²¹ Исто, 53—54, сл. 24.

²² Таква слика св. Стефана, иако позната и византијској уметности (пример из охридске Богородице Перивлепте, 1295, још није објављен), карактеристична је за српску уметност, посебно у задужбинама Немањића; уп.: М. Ђоровић-Љубинковић, *Одраз култа св. Стефана у српској средњовековној уметности*, *Старинар* XII (1961), 45—60 (о примеру из Велућа стр. 55—56).

²³ В. Р. Петковић, *Манастир Велуће — историја и живопис*, 55, сл. 28.

²⁴ Овде треба поновити, за Петковићем (*Манастир Велуће — историја и живопис*, 52—55, сл. 21—25, 27—28), да су у првој зони наоса насликани св. ратници, арханђели Михаило и Гаврило и Деизис у северној конхи, дакле уобичајена декорација за моравске споменике. Деизис, као наставак нешто старије уметности, приказан је у певници Нове Павлице (М. Михаиловић, *Зидна декорација новопавличке цркве*, *Рашка баштина*, 1 (1975), 75—76).

²⁵ За иконографију св. Симеона и Саве и њиховом заједничком сликању, уп. добре студије Мирјане Ђоровић-Љубинковић, *Уз проблем иконографије српских сеетитеља Симеона и Саве*, *Старинар*, VII—VIII (1958), 77—89 и Десанке Милошевић, *Срби светитељи у старом сликарству*, у: *О Србљаку*, Београд 1970, 178—186.

²⁶ Уп.: G. Millet, *Monuments de l'Athos*, Paris 1927, pl. 61/2; V. J. Djuric, *Fresques médiévales à Chilandar*, *Actes du XIIe Congrès international d'études byzantines*, III, Beograd 1964, 73—74; Б. Тодић, *Фреска св. Никодима из Хиландара и проблем датирања сликарства католикона*, *Зборник за ликовне уметности МС*, 21 (1985), 92—94, цртеж 1.

²⁷ М. Михаиловић, *нав. дело*, 76.

²⁸ О оваквом начину издвајања светитеља крај иконостаса в.: Гордана Бабић, *О живописном украсу олтарских преграда*, *Зборник за ликовне уметности МС*, 11 (1975), 1—41.

²⁹ Сасвим је поуздано, што судимо на основу доста добро очуване приземне зоне фресака, да други св. лекари овде нису сликани. Од св. Пантелејмона почиње олтарски простор, где ови нису могли да буду представљени, а његов пандан, на североисточном пиластру, био је неки св. ратник (В. Р. Петковић, *Манастир Велуће — историја и живопис*, 55).

³⁰ Тако је, на пример, још у Нерезима 1164, уп.: Г. Бабић, *О живописном украсу олтарских преграда*, 17, цртеж 2; В. Ј. Бурић, *Византијске фреске у Југославији*, Београд 1971, 13, т. V.

³¹ Уп. А. Soloviev, *Histoire du monastère russe au Mont Athos* (réimp. de la revue *Byzantion*, VIII (1933), Belgrade 1933, 11—13; P. Lemerle — G. Dagron — S. Ćirković, *Actes de SaintPantéléèmon, Texte*, Paris 1982, 12—16 (даље: *Actes de Saint-Pantéléèmon*).

³² Највећи број ових повеља објавили су архим. Леонид, *Стара српска писма из руског манастира Св. Пантелејмона у Светој Гори*, *Гласник СУД*, VII (1868), 231—287 и С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912, 504—528, а недавно је објављена и њихова дипломатичка анализа, *Actes de Saint-Pantéléèmon*.

³³ Архим. Леонид, *нав. дело*, 256—258; С. Новаковић, *нав. дело*, 515; *Actes de Saint-Pantéléèmon*, 174—176.

³⁴ Архим. Леонид, *нав. дело*, 259—260; С. Новаковић, *нав. дело*, 516—517; *Actes de Saint Pantéléèmon*, 176—177. Ф. Баришић (О повељама кнеза Лазара и патријарха Спиридона, *Зборник Филозофоког факултета*, XII/1 (1974), 365) утврдио је да је ова повеља писана „веома сличним рукописом, можда и истом руком, као и Лазарева даровна повеља за Пантелејмон (дарује му цркву Спасову у Хвосну), примерак. А”.

³⁵ О овој повељи, која није очувана, в.: Ф. Баришић, *О повељама кнеза Лазара и патријарха Спиридона*, 375; *Actes de Saint-Pantéléèmon*, 187.

³⁶ Архим. Леонид, *нав. дело*, 277—283; С. Новаковић, *нав. дело*, 521—526; *Actes de Saint Pantéléèmon*, 182—184.

³⁷ Архим. Леонид, *нав. дело*, 281; С. Новаковић, *нав. дело*, 525. Почетак овог акта је уништен, тако да не знамо у коме контексту је раније поменута Бучјанска црква. У додатку („и што још погрешисмо да горе упишемо, а приложио је свети кнез”) наведен је и други поклон кнеза Лазара, о коме је било речи, Спасова црква у Хвосну, као и прилози госпође Јевгеније и њених синова, Архим. Леонид, *нав. дело*, 283; С. Новаковић, *нав. дело*, 526.

³⁸ До недавно (*Actes de Saint-Pantéléèmon*, 185—187), ова је повеља била стављана у 1395. годину.

³⁹ Архим. Леонид, *нав. дело*, 271—276; С. Новаковић, *нав. дело*, 517—520; *Actes de Saint-Pantéléèmon*, 185—187.

⁴⁰ Архим. Леонид, *нав. дело*, 273—274; С. Новаковић, *нав. дело*, 519.

и „цркву Мати Божја у Холгошти“.⁴¹ У повељи из око 1400. године наведени су и прилози њихове властеле, међу којима су бројније цркве: војвода Никола са женом Видославом („сродницом нашом“) приложио је цркву Св. Николе у Сребрници, војвода Новак и Видослава — цркву Св. Јована Претече у Црколезу, а логотет Лука — цркву Матер Божју у Драгобиљи.⁴²

Да ли се у некој од ових цркава поклоњених Св. Пантелејмону може наслутити Велуће, судећи по истицању на његовим фрескама патрона овог светогорског манастира? Да је овакво размишљање могуће, уверавају нас примери других метохијских цркава, посебно оних поклоњених Хиландару, које су, пошто су постале хиландарски метоси, добиле живопис. Везаност за матични манастир одражавала се у њима преко специфичних иконографских решења, избора и размештаја светитељских фигура. Поменућемо овде неколико у овом смислу карактеристичних примера. Црква манастира Св. Никите код Скопља припала је Хиландару још 1307. године, а фреске је добила десетак година касније, па се појавила могућност да се неке особине главне хиландарске цркве одразе и у живопису Св. Никите. То се и десило у избору и изгледу сцена, размештају композиција Христос учи у храму и Христоснедремано око до иконостаса и преко заједничког сликања св. Симеона и св. Саве, оснивача Хиландара.⁴³ Такође, и црква Св. Стефана у Кончи, задужбина великог војводе Николе (Стањевића), није била живописана 1366, када је поклоњена Хиландару, па се на фрескама изведеним убрзо после те године припадност цркве светогорском манастиру нагласила сликом Богородице Хиландарине.⁴⁴ И на фрескама хиландарског метоха Св. Ђорђа у Полошком (дарован Хиландару 1340),⁴⁵ које су настале око 1343, осетило се присуство Хиландараца у стварању декоративног програма — у наосу цркве, која је, иначе, посвећена св. Ђорђу ратнику, нашле су се и две сцене из Богородичиног живота, на истим местима на којима су распоређене у хилаидарској главној цркви.⁴⁶

Отуда не би било необично да и у лику св. Пантелејмона у Велућу и његовом укључивању у сложену иконографску целину са Богородицом, Христом који га благосиља, св. Стефаном, св. Савом и св. Симеоном Немањом, видимо знак припадности ове цркве светогорском манастиру Св. Пантелејмона. Многбројни додири овог манастира са Србијом кнеза Лазара и његових наследника упућују да ову интервенцију на фрескама Велућа тражимо међу поклонима учињеним Св. Пантелејмону у последњим деценијама XIV века. У идентификацији велућке цркве са неким од метоха овог светогорског манастира можемо одмах да искључимо Спасову цркву у Хвосну, цркву Св. Николе на Лабу и цркву Св. Јована Претече у Црколезу, јер се оне на-

лазе на територији доста удаљеној од Велућа, као и цркву св. Николе у Сребрници, која је у последње време поистовећена са црквом у селу Рамаћи под Рудником. За разматрање, тако, остају цркве у Бучју, у Холгошти и Драгобиљи, све три посвећене Богородици, патрону кога слави и црква у Велућу. Захваљујући великом труду Р. Грујића, убициран је највећи број места на властелинству Св. Пантелејмона у Србији. Топографију баштинске цркве Мати Божја у Холгошти он није могао да одреди, док је Богородичину цркву у Драгобиљи везао за истоимено место код Ораховца (Метохија).⁴⁷ Мати Божју Бучјанску није идентификовао, док је за село Бучје веровао да је „данас Буци, у општини Ломнишкој среза Расинског“, па би тамо, у Расини, требало да буде и Богородица Бучјанска, а села Јасиковицу и Округлицу нашао је „у општини Велућкој среза Трстеничког“.⁴⁸

Овде је Грујић учинио чудну омашку, коју је исправио М. Благојевић⁴⁹: Богородичина црква у Бучју имала је територије села Бучје, Округлица, Доња Округлица и Михаилова Јасиковица, која се и данас налазе (Бучје, Округлица, Јасиковица) једно до другог у трстеничкој општини, а и у XIV веку су као црквено имање представљали заокругљену целину. Ова села су и по црквеној административној подели у XIX веку сачињавала, уз још нека друга, једну нурију.⁵⁰ Пошто су на тај начин идентификована три од четири села некадашњег властелинства Богородице Бучјанске, треба очекивати да се у њиховој близини налазио и манастир (или црква) Богородице, који је, тада, по једном од њих, Бучју, и називан. Манастир Велуће удаљен је нешто мало више од два километра источно од села Бучје, а северозападно од њега су и села Округлица и Јасиковица, па је зато природно у њему видети Богородицу Бучјанску коју је, заједно са њеним властелинством, кнез Лазар поконио светогорском манастиру Св. Пантелејмона. Овакву идентификацију потврђивали би, пре свега, посвета цркве која до данас није измењена и лик св. Пантелејмона у декоративном систему цркве.

Главни разлог што до сада црква у Велућу није поистовећена са Богородицом Бучјанском почива вероватно у томе што је манастир Велуће везиван за истоимено село. Изгледа, међутим, да оно није постојало у средњем веку на данашњем месту,⁵¹ па је манастир називан по оближњим селима, најпре по Бучју, а у XVI веку је везиван за село Округлицу, као манастир Пречисте код Круглице, односно Круга (!), у турским дефтерима из 1536. и 1576. године.⁵² Карактеристично је да се и тада везује за Богородицу и да током читавог XVI века функционише као манастир.

„Историја Велућа потпуно је мрачна“ — овим речима започео је један од писаца монографију манастира.⁵³ Овим радом покушавамо да унесемо бар мало светлости у ту таму, уве-

рени да ће Велуће још дуго бити занимљива тема за историчаре, пошто још многи проблеми у вези са њим остају отворени. Један од њих сигурно јесте питање када је подигнута садашња црква манастира Велућа, односно Богородица Бучјанска, и када је основано њено властелинство. Још је теже питање ко је био њен ктитор. Историчари архитектуре (А. Стефановић, М. Васић, Б. Бошковић, А. Дероко, Ђ. Стричевић) једногласно закључују да је црква — триконхосна у основи, са богатим архитектонским и пластичним украсом — типичан представник Моравске школе последњих деценија XIV века. Ђ. Бошковић је утврдио огромну сличност између Лазарице (подигнуте после Раванице, 1376/1377—1380/1381) и Велућа, што је очигледно резултат рада исте групе мајстора.⁵⁴ Пошто је Лазарица саграђена после Раванице, „то је и Велуће по свој прилици подигнуто само коју годину касније, значи најдаље негде око 1390“.⁵⁵ Надовезујући се на Бошковићева истраживања, Ђ. Стричевић је покушао да унесе нешто више светлости у хронологију настанка споменика својом интерпретацијом портрета у наосу, да би на крају, опет за Бошковићем, закључио да се на основу сличности Велућа и Лазарице, подизање цркве може датирати око 1377/1378, свакако у време пре косовске битке.⁵⁶ Најзад, по Гордани Бабић, Велуће је подигнуто пре те године, односно пре Лазарице, јер у цркви нема портрета Стефана, сина кнеза Лазара. Сличност између велућке цркве и оне у Крушевцу Г. Бабић разрешава тако што верује да су клесари прво радили на Велућу, па онда на Лазарици.⁵⁷

Због тога што повеља о даривању ове цркве светогорском манастиру Св. Пантелејмона није сачувана, а акт игумана Никодима (1395/1396) у коме се помиње Богородица Бучјанска оштећен на оном месту где је вероватно било више података о овом поклону кнеза Лазара, јер се касније само узгред помиње ова црква са напоменом „коју горе споменуемо“⁵⁸ и што су, најзад, Лазарева повеља и његов поклон Богородице Бучјанске Св. Пантелејмону само кратко наведени у повељи кнегиње Милице (монахиње Јевгеније) и њених синова (око 1400),⁵⁹ нисмо у могућности да и писаним изворима потврдимо овако рано датирање Богородице Бучјанске у Велућу. Па ипак, уз сав опрез, можда се и из овако штуро сачуваних података о даривању Богородице Бучјанске и њеног властелинства може наслутити време када је акт кнеза Лазара о томе издат Св. Пантелејмону. У повељи из времена око 1400. наведени су један за другим садржаји три Лазареве повеље Св. Пантелејмону: о поклону Богородице Бучјанске и њеног властелинства, о поклону Спасове цркве у Хвосну и њеног имања и, најзад, о даривању Св. Николе у Лабу и села у тој области.⁶⁰ Две последње повеље су, срећом, сачуване, обе носе исти датум (1380/1381), писане су истовремено и,

по свему судећи, истом руком. Треба веровати да су све три издате у исто време, на двору кнеза Лазара („дође к мени вазљубљени ми брат челник Муса са својим синовима Стефаном и Лазаром“, каже се у повељи за цркву Св. Николе у Лабу), када су на њему боравили и монаси из светогорског руског манастира Св. Пантелејмона. На њихову молбу кнез Лазар им поклања стару Спасову

⁴¹ Архим. Леонид, *нав. дело*, 273.

⁴² *Исто*, 274.

⁴³ Сликарство Св. Никите још није монографски обрађено, па ни проблем његовог односа према фрескама хиландарског католикона није потпуно расветљен. Везе са Хиландаром су, међутим, већ уочене; уп.: П. Миљковић-Пепек, *Делото на зографите Михаило и Еутихиј*, Скопје 1967, 231—233.

⁴⁴ В. Ј. Ђурић, *Полошко — хиландарски метох и Драгушинова гробница*, Зборник Народног музеја, VIII (1975), 330. О даривању цркве Хиландару в.: С. Новаковић, *нав. дело*, 444—445.

⁴⁵ С. Новаковић, *нав. дело*, 409—410.

⁴⁶ В. Ј. Ђурић, *Полошко — хиландарски метох и Драгушинова гробница*, 327—332.

⁴⁷ Р. М. Грујић, *Руска властелинства по Србији у XIV и XV веку*, *Историјски часопис*, V (1954—1955), 73.

⁴⁸ *Исто*, 75.

⁴⁹ М. Благојевић, *Манастирски поседи крушевачког краја*, у: *Крушевац кроз векове — зборник реферата са симпозијума одржаног од 4. до 9. октобра 1971. у Крушевцу*, Крушевац 1972, 40 и нап. 40.

⁵⁰ М. Ђ. Милићевић, *Манастири у Србији*, 41.

⁵¹ У Раваничкој повељи помињу се села Горња и Доња Велућа, која Г. Шкриванић убицира код Малог Поповића, североисточно од Светозарева (*Раваничко властелинство*, у: *Манастир Раваница — споменица о шестој стогодишњици*, Београд 1981, 88). М. Благојевић, *нав. дело*, 35, ова места везује за данашње Велуће код Трстеника, вероватно ослањајући се на турски попис из 1444/1445, у коме се помиње Горње Велуће („припада Кознику“) са четири дома (О. Зиројевић — И. Ерен, *Попис области Крушевца, Топлице и Дубочице у време прве владавине Мехмеда II (1444—1446)*, *Брањски гласник*, IV (1968), 384).

⁵² О. Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд 1984, 77.

⁵³ В. Р. Петковић, *Манастир Велуће — историја и живопис*, 45.

⁵⁴ Б. Бошковић, *Манастир Велуће — архитектура и скулптура*, 60—74.

⁵⁵ *Исто*, 74.

⁵⁶ Б. Стричевић, *Хронологија раних споменика Моравске школе*, 123. Ту годину прихвата и А. Дероко, *Монуменална и декоративна архитектура у средњовековној Србији*, Београд 1985³, 176.

⁵⁷ Гордана Бабић, *Владарске инсигније кнеза Лазара*, 74.

⁵⁸ Архим. Леонид, *нав. дело*, 281.

⁵⁹ Архим. Леонид, *нав. дело*, 273—274.

⁶⁰ *На истом месту*.

цркву у Хвошу и потврђује поклоне које је том прилитком учинила и његова властела, његов зет — челник Муса, који Светогорцима даје поседе у Лабу са црквом Св. Николе, а други властелин, или властелинка, непознати по имену, уступају им новосаграђену Богородицу Бучјанску са селима око ње. У прилог овакве реконструкције ишло би то што је између подизања Богородице Бучјанске (око 1377—1378) и њеног даривања Св. Пантелејмону (можда 1380/1381) протекло мало времена, јер је црква била још без фресака, које је добила тек по њеном уступању Светогорцима.

Поменуемо да је ктитор Богородичине цркве (данас у Велућу) била нека властеоска породица, која је цркву поклонила Св. Пантелејмону, а то потврдио кнез Лазар. Међутим, у поменутим повељама се нигде не помиње њен ктитор, а из повеље кнегиње Милице (монахиње Јевгеније) и њених синова стиче се чак утисак да је то кнез Лазар, јер се за све три цркве (Богородица Бучјанска, Спасова црква у Хвосну и Св. Никола у Лабу) подвлачи само да их је Лазар приложио Св. Пантелејмону. Али како из сачуваних повеља поуздано знамо да је само Спасова црква у Хвосну његов дар, а да црква Св. Николе у Лабу (представља прилог челника Мусе, што овде није наведено, можемо да претпоставимо да је и Богородица Бучјанска дар чије уступање Св. Пантелејмону кнез Лазар само потврђује, јер је на територији његове државе; у то нас уверава велики број портрета у цркви у Велућу, а са моделом цркве била је насликана нека властелинка. Овим портретима било је посвећено неколико расправа у жељи да се њиховим препознавањем унесе више јасноће у хронологију велућке архитектуре и живописа. Главна пажња, при том, била је обраћена портретима у наосу, јер су ликови младе властеле из припрате, иако са забележеним именима,⁶¹ непознати историји. На западном зиду наоса насликан је, по свему судећи, један владарски пар и, на северном делу истог зида, један властелин (?) у фронталном ставу и до њега сада веома оштећена властелинка са моделом цркве. Полазећи од погрешно протумачених историјских података, читања сумњивих натписа и иконографског склопа и изгледа представљених, истраживачи су у њима видели војводу Николу Зојића и његову жену Владиславу⁶², деспота Иваниша⁶³, кнеза Лазара, Милицу, њихову кћер Мару и Вука Бранковића.⁶⁴ Докле год се не стекну услови за примену поузданијег метода у испитивању ових портрета, њихова идентификација ће бити ризична и вршиће се уз одређене оградe.⁶⁵

Када су ови портрети настали, а са њима и остало сликарство у Велућу, не може се сасвим прецизно одредити.⁶⁶ По нашем истраживању, црква је добила фреске тек после њеног прилагања светогорском манастиру Св. Пантелејмона, што се, можда, десило 1380/1381. године. Горњу границу чинила би година 1389,

о чему сведочи портрет, по свему судећи, кнеза Лазара у наосу, насликан за кнежевог живота. Можда би се живописање цркве могло померити ближе овој другој години, јер је запажена на фрескама Велућа једна занимљива појединост⁶⁷ — на неколико портрета вршене су накнадне интервенције (Дејан и Братан у припрати), за које Г. Бабић претпоставља да су изведене „после 1389, када је већина племића, портретисаних у овој цркви, изгинула на Косову”.⁶⁸ Треба још рећи да су ти накнадно додати крстови истоветни крстовима на фигурама светих мученика у цркви и да их је сигурно израдила иста сликарска рука. Ако је тачна претпоставка да је косовска битка узрок ових мањих интервенција, онда треба веровати да су фреске, бар у доњој зони, завршаване у лето 1389. године, када је сликар, одмах после битке на Косову, изгинулима досликао Крсни знак, знак мученичке смрти.

Нема сумње да се и о осликовању цркве старала непозната властеоска породица, која је и подигла цркву Богородице, о чему сведочи ктиторски портрет дародавке. Она је крај себе представила вероватно свог супруга, који или није учествовао у ктиторству или више није био жив. По нормама хијерархије власти, у близини њихових портрета нашли су се ликови тадашњег српског владара и његове супруге. Припадност цркве властелинству манастира Св. Пантелејмона забележена је на карактеристичан начин у јужном делу наоса — око патрона, Богородице на престолу са Христом, насликан је св. Пантелејмон, кога Христос благосиља (сл. 1), а са друге стране — св. Стефан Првомученик, св. Сава и св. Симеон Немања (сл. 2). За разлику од Гордане Бабић,⁶⁹ ја нисам склон да ова три последња лика доводим у везу са кнезом Лазаром и кнегињом Милицом, већ бих пре њихову појаву тумачио интервенцијом монаха манастира Св. Пантелејмона. Иако се овај манастир у исправама друге половине XIV века најчешће проглашава руским, у њему су тада претежно, ако не и искључиво, били српски монаси. Његови игумани се потписују српски и окренути су пре свега према Србији, одакле траже и добијају помоћ.⁷⁰ У овим временима посебно су блиски односи између Хиландара и Св. Пантелејмона, а како је Хиландар био расадник култа св. Симеона и св. Саве, не треба сумњати да је њихов култ био развијен и у Св. Пантелејмону,⁷¹ као што је био карактеристичан за светогорску средину уопште. На пример, када је деспот Јован Угљеша подигао параклис Св. бесребреника у Ватопеду, он је дао да се крај његовог лика насликају св. Сава и Немања (данас пресликани),⁷² Око Немањиног гроба у Хиландару представљени су у време краља Милутина св. Симеон Немања, св. Сава, краљ Милутин и св. Стефан Првомученик.⁷³ У Велућу су поновљене ове исте личности (без Милутина, разуме се) у идентичном

иконографском виду. Ретке представе св. Симеона и Саве у сликарству моравске Србије удружиће се са ликом св. Стефана још само у Новој Павлици. У Велућу они ће се окупити око Богородице, заједно са св. Пантелејмоном. Био је то усамљен али довољно јасан пример светогорског утицаја у зидном сликарству државе кнеза Лазара.

Резултати до којих смо у овом раду дошли, удружени са сазнањима ранијих истраживача, осветљавају најранију историју манастира Велућа на следећи начин:

а) Цркву Богородице, вероватно као манастирску, подигла је засад непозната властeosка породица надомак села Бучје, око 1377/1378, отприлике у време грађења Лазарице у Крушевцу и формирала јој мало властелинство у оближњим селима Бучје, Округлица, Доња Округлица и Јасиковица Михаилова.

б) Убрзо после подизања, можда 1380/1381, а најкасније 1389, ова властeosка породица је приложила Богородицу Бучјанску, са њеним властелинством, светогорском манастиру Св. Пантелејмона и то је потврдио кнез Лазар својом сада изгубљеном повељом.

в) Богородица Бучјанска добила је живопис тек после прилагања Св. Пантелејмону, вероватно 1389. или мало пре те године. Тада су у иконографски програм цркве, осим портрета ктитора и чланова његове породице, укључени оновремени владар Србије, кнез Лазар са женом, а око Богородице са Христом — св. Пантелејмон, заштитник светогорског манастира, св. Симеон и **СВ.** Сава и њихов свети патрон, св. Стефан Првомученик.

Даља историја манастира Велућа може се, такође, само у општим цртама реконструисати:

Манастир Св. Пантелејмона је свакако изгубио Богородицу Бучјанску и села око ње 1427. због турских освајања крушевачког подручја и можда само накратко повратио после 1444. Године 1455. овај крај коначно улази у састав турске царевине.⁷⁴

Монашки живот у манастиру Богородице Бучјанске се, међутим, није прекидао — турски дефтери бележе у њему 1536. једног монаха и приход од 200 акчи годишње. Четитри деценије касније у њему живе два монаха, а приход је 500 акчи годишње, док се у потпису с краја XVI века уз исти број монаха приход смањило на 300 акчи.⁷⁵

Не зна се када је Богородица Бучјанска запустела. У непознато време у њеној близини је формирано село Велуће, по коме је и манастир добио ново име. Црква је обнављана 1833, а 1836. била је метох манастира Љубостиње. После 1837. у Велуће долазе монаси.⁷⁶ Обимни рестаураторски и конзерваторски радови, извођени у неколико наврата на архитектури и живопису (1950, 1965, 1971—1973, 1974—1975),⁷⁷ повратили су, делимично, Велућу изглед какав је црква имала у средњем веку.

⁶¹ По читањима В. Р. Петковића и Б. Бошковића (*Манастир Велуће*, 49—50, сл. 7, 8, 8а, 10—12, 35—38), били би то Оливер, Дејан, Братан и Константин. Портрете ове властеле објавио је и Ј. Ковачевић (*Средњовековна ношња балканских Словена*, Београд 1953, 60—61, сл. 28, т. XLIV), као и портрете из наоса (60, т. XLIII). Данас се, уз велики напор, могу разабрати једино имена Оливера и Братана.

⁶² В. Р. Петковић у: Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, I (1921), 166.

⁶³ Исти, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, 55; Б. Стричевић, *Хронологија раних споменика Моравске школе*, 122.

⁶⁴ Гордана Бабић, *Владарске инсигније кнеза Лазара*, 71—73.

⁶⁵ Иако се и расправа Гордане Бабић, у делу који се односи на Велуће, заснива на одређеним претпоставкама, из ње се може прихватити као врло вероватно да владарски пар на западном зиду наоса представља кнеза Лазара и кнегињу Милицу (представљени без круна!). Њихово место уз ктиторску композицију, као носилаца највише власти у Србији, овде је оправдано и очекивано, што се потврђује и у савременим споменицима (Рамаћа, Сисојевац, Руденица) и нешто старијим — Белој Цркви Каранској, Добруну или Псачи.

⁶⁶ В. Р. Петковић (*Манастир Велуће — историја и живопис*, 45—46) датирао је фреске, са оградом, у XV век; Ј. Ковачевић је утврдио (*Средњовековна ношња балканских Словена*, 61) да је одећа на портретима карактеристична за крај XIV и почетак XV века; Р. Николић (*Прилог проучавању живописа манастира Јошанице*, Саопштења, IX (1970), 143, нап. 7) сматра да су оне настале после смрти деспота Стефана 1427; Гордана Бабић (*Владарске инсигније кнеза Лазара*, 72—73) залаже се за време између 1371. и 1377 (када је Лазару рођен први син, Стефан); писци текстова за каталог изложбе *Културно наслеђе Србије, заштита и уређење (1947—1982)*, Београд 1982, 47, опредељују се, без образложења, за другу половину XV века.

⁶⁷ В. Р. Петковић, *Манастир Велуће — историја и живопис*, 49, сл. 8, 8а; Гордана Бабић, *Владарске инсигније кнеза Лазара*, 71 и нап. 39.

⁶⁸ Гордана Бабић, исто, 71, нап. 39. Крст у руци владара је, међутим, првобитан, а крстови у рукама властеле из приправе су, на жалост, приликом конзерваторских радова сасвим избрисани.

⁶⁹ Гордана Бабић, *Владарске инсигније кнеза Лазара*, 73—74.

⁷⁰ Уп. А. Soloviev, *Histoire du monastère russe au Mont-Athos*, 13—14; *Actes de Saint-Pantéléèmon*, 12—16.

⁷¹ Осим рукописа (уп. П. Симић, *Карејска служба светом Сави*, Богословље, XXII (XXXVII)/1—2 (1978), 18—19) више ништа не сведочи у данашњем манастиру Св. Пантелејмона о овом култу. Средњовековне грађевине и њихово сликарство који би то потврдили нису очувани.

⁷² В. Ј. Бурић, *Фреске црквице Св. Бесребреника деспота Јована Угљеше у Ватопеду*, Зборник радова Византолошког института, 7 (1961), 127.

⁷³ Б. Тодић, *Фреска св. Никодима из Хиландара*, 92—94.

⁷⁴ О овоме уп.: М. Благојевић, *Манастирски поседи крушевачког краја*, 46; Олга Савић, *Крушевац и његова утицајна сфера*, Београд 1969, 18.

⁷⁵ Податке је објавила Олга Зиројевић, *Цркве и манастири на подручју Пећке патријаршије до 1683. године*, 77.

⁷⁶ Уп.: М. Б. Милићевић, *Манастири у Србији*, 40.

⁷⁷ М. Лађевић — Б. Живковић, *Радови на живопису у Ариљу, Велућу и Жежевици*, Саопштења, I (1956), 43; *Културно наслеђе Србије, заштита и уређење*, 47—48.

Saint Pantaléon à Véloutché, église du métoque
d'un monastère russe du mont Athos

BRANISLAV TODIĆ

L'église SaintPantaléon de l'ancien monastère situé tout près du village de Veloutché, dans la Serbie centrale, est peu explorée, en particulier son histoire et ses fresques. Les historiens de l'architecture ont établi depuis longtemps que cette église était un exemple typique de l'école de la Morava, qui florissait dans l'État du prince Lazare et de ses successeurs vers la fin du XIVe siècle et au début du XVe et c'est à cette époque qu'ils l'ont située.

Pour identifier l'église dans les sources historiques, il convient de prêter attention aux fresques de la zone la plus basse, assez bien conservées où, en plus de la composition de ktitor, des figures de souverains et des portraits de nobles, dont seuls deux noms sont lisibles, se trouvent aussi plusieurs représentations de saints. Dans la partie méridionale furent peints, d'une manière plutôt insolite, saint Etienne Némania, saint Sava de Serbie et saint Etienne le premier martyr, ainsi que la Vierge trônant qui tient le petit Jésus sur ses genoux. Le Christ est tourné vers saint Pantaléon, peint tout à côté de l'iconostase, et il le bénit. L'iconographie de chacun de ces saints personnages à part est bien connue dans l'art de Byzance et dans celui de Serbie, mais ce qui est intéressant ici, c'est le choix des saints et le lien qui unit ceux-ci les uns aux autres. Les peintures évoquant les saints serbes, saint Siméon et saint Sava, n'ont rien d'étonnant dans les milieux serbes à cette époque là non plus; à côté d'eux se trouve aussi Etienne le Premier martyr, saint patron des Némanides, dynastie des souverains serbes. La représentation de la Vierge à l'enfant s'explique par le fait que l'église de Véloutché était placée sous le vocable de la Vierge, mais ce qui est particulièrement important pour nos considérations ici, c'est la place, près de l'iconostase, de saint Pantaléon, béni par le Christ.

Le culte de saint Pantaléon n'était pas très répandu dans la Serbie des XIVe et XVe siècles; dans les églises serbes il était représenté, le plus souvent, aux côtés de saints Cosme et Damien. Cependant, à l'époque dont il est question ici, SaintPantaléon, monastère russe du Mont Athos, jouissait d'une grande réputation, si bien que le prince Lazare, prenant l'exemple sur les souverains serbes précédents, le dota de vastes domaines sur le territoire de son État. Les endroits où s'étendaient ces domaines, mentionnés dans les chartes, ont été reconnus avec plus ou moins de précision, exception n'étant faite que pour quelques-uns. Parmi ces domaines se trouvait l'église appelée Mati Bojia Butchianska (Mère du Dieu de Boutchié) qui fut offerte au monastère russe susmentionné avec les villages de Boutchié, Okrouglitsa, Donia Okrouglitsa et Jassikovitsa Mihajlova. Certains de ces

villages existent encore aujourd'hui dans les environs immédiats du monastère de Véloutché, ce qui nous porte à identifier celui-ci avec la Mati Bojia Butchinska, dont le prince Lazare avait doté le monastère russe du Mont Athos. Cette assertion est corroborée par l'accent mis sur la figure de saint Pantaléon, saint patron du monastère athonite en question. Les exemples des églises des métoques d'un autre monastère athonite, celui de Chilandar — SaintNicéas, près de Skopje, SaintÉtienne à Konče et SaintGeorges à (Pološko — montrent que leurs peintures murales soulignaient régulièrement leur appartenance à Chilandar. A Véloutché, le lien qui unissait son église à celle de SaintPantaléon, dans le Mont Athos, est mis en relief par la représentation de saint Pantaléon à côté de l'iconostase et par la bénédiction que le Christ donne à ce saint.

Grâce à cette identification de l'église de Veloutché, son histoire, tout à fait obscure jusqu'ici — selon un des auteurs de la monographie consacrée à ce monument — devient un peu plus claire. L'église fut bâtie par une famille noble, dont il subsiste plusieurs portraits sur les murs intérieurs; sa construction se situe vers les années 1377—1378, c'est-à-dire à la même époque que l'église de Krouchévats, que l'on appelle Lazaritsa et à laquelle celle de Véloutché se rattache intimement par son architecture et sa sculpture. Plus tard, l'église fut offerte à SaintPantaléon du Mont Athos et cette donation fut sanctionnée par une charte du prince Lazare qui ne nous est pas parvenue, mais qui est mentionnée dans deux autres actes authentiques. L'église de Véloutché, dédiée à la Vierge dite de Boutchié, ne fut décorée de fresques qu'après son rattachement à SaintPantaléon du Mont Athos, en 1389 au plus tard, ce dont témoigne la figure de saint Pantaléon, peinte tout près de l'iconostase.

L'histoire postérieure du monastère de Veloutché ne peut être reconstituée que dans ses grandes lignes. Le monastère athonite SaintPantaléon perdit la Vierge de Boutchié et les villages qui lui appartenaient vers l'année 1455, lorsque la région de Krouchévats fut définitivement envahie par les Turcs. Toutefois, la vie monastique ne s'y éteignit pas, car tout au long du XVIe siècle les defters turcs notent qu'un ou deux moines y vécurent sans interruption. On ne sait pas à quel moment la Vierge de Boutchié fut désertée. À une époque que l'on n'a pas pu identifier fut établi le village de Veloutché qui donna son nom au monastère. L'église fut rénovée en 1833. De vastes travaux de restauration, effectués en 1950 et en 1975, réussirent, dans une large mesure, à rendre à l'église de Véloutché l'aspect qu'elle présentait au Moyen âge.